

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Tomáše Boušky

Jáchymovští političtí vězni. Orální historie v teorii a praxi. Ústav politologie FF UK: Praha
2011, 201. s.

Jméno Tomáše Boušky je známo odborníkům i širší odborné veřejnosti, zajímající se o metodu orální historie, a to především kvůli jeho aktivitám v projektu Političtí vězni.cz a v neposlední řadě i v České asociaci orální historie. Předložená disertační práce je tedy výsledkem jeho dlouhodobého zájmu jak o problematiku politických vězňů, nuceně pracujících v 50. letech v jáchymovských táborech, tak o metodu orální historie jako takovou.

Disertační práce je rozdělena do tří základních částí – úvodu, kapitoly metoda a empirické části. V úvodu se autor snaží o vymezení problematiky, kterou chce v práci řešit, klade si určité výzkumné otázky a cíle. Dále se věnuje definici a popisu základních problémů, souvisejících s tématem práce, jako je otázka československého uranu, trestaneckých pracovních táborů na Jáchymovsku, definice toho, kdo je to politický vězeň a v neposlední řadě se pokouší i o náčrt teorie totalitarismu. Kapitola nazvaná jednoduše Metoda se týká orální historie jako hlavního metodického nástroje, s nímž autor pracuje. Právě orálně historický rozměr práce je podle autora také jejím nejvýznamnějším přínosem: „Hlavní přínos práce spočívá ve sběru a archivaci orálně historických rozhovorů a vyprávění a v analýze tématických úryvků, které si kladou za cíl přispět k poznání tohoto fenoménu...“ (s. 31) Autor se věnuje orální historii ve velmi širokém záběru – od jejího zrodu, vývoje ve světovém kontextu, etablování v českém prostředí atd. Zasazuje sem i svou poměrně rozsáhlou sondu o finské orální historii, kterou již dříve publikoval, a své aktivity v rámci projektu Političtí vězni.cz, tedy využití metody orální historie na daném webovém portále. Následuje empirická část (s. 104-178), která se týká vlastního tématu práce. Autor zde zachycuje jak svůj metodický a pracovní postup, tak i konkrétní problémy, související s existencí jáchymovských trestně pracovních táborů (podmínky výkonu trestu, pracovní podmínky, tajná výroba dárků vězni apod.). Konec práce tvoří závěr a přílohy.

Bohužel autor se dopustil hned několika významných chyb, které se negativně projeví na výsledné podobě práce. První probléme je její nejasný cíl – alespoň podle textu práce. Není zcela jasné, zda jde autorovi primárně o orální historii a otázka jáchymovských vězňů mu má sloužit jen prostředek, kterým chce ukázat na možnosti, pozitiva a meze této metody (tomu by odpovídala především rozsáhlá druhá kapitola nazvaná Metoda, která se s výjimkou poslední podkapitoly přímo jáchymovské otázky vůbec nevěnuje, zato popisuje vývoj metody, její zrod, podobu české a finské orální historie apod.) Nebo o problematiku

jáchymovských vězňů, postižených komunistickým režimem, kde naopak je orální historie jen nástrojem, který umí nejlépe přiblížit jejich neradostný osud v 50. letech – tomu by zase napovídala velká část úvodu (podkapitola Vymezení problematiky) a především Empirická část (která je ale přibližně stejně rozsáhlá jako předchozí kapitola Metoda).

Problematický je také styl práce. Autor používá pro vědeckou práci nestandardní ich formu, která je běžná spíše v beletrii, pro „vyprávění příběhu“. Tato forma není obecně vhodná pro vědecký text, který by měl směřovat k objektivnímu výkladu problému, zatímco ich forma sama o sobě podporuje spíše tendenci k subjektivnímu výkladu. Toto nebezpečí se plně projevilo právě v této disertační práci, která je plná uvození typu: „Než se pustím do představení pracovní metody“ – s. 12, „Po úvodní prezentaci motivů a souvislostí... demonstruji v druhé kapitole seznámení se s metodologií“ – s. 9, „Rád v této souvislosti cituji britského historika“ – s. 14, „Mám za to, že“ – s. 31 apod. Všechna tato vyjádření pak evokují subjektivní, tedy neobjektivní pohled na věc. Mnohem vhodnější by bylo přidržen se třetí osoby č. j. (lze konstatovat, že) nebo první osoby č. mn. (můžeme konstatovat, že). Tento handicap ještě umocňuje občasné sklouzávání do spíše novinářských a k tomu ještě citově podbarvených výrazů, které do vědecké práce rozhodně nepatří: „... potřebovali bychom znát životní příběh každé oběti komunistické zvěle“ – s. 11, použití termínu „komunistické zvěle“ opět na s. 31; „Po roce 1989 vznikl prostor ... pro vypořádání se s bolákem (sic!) dědictví komunismu“ – s. 13; „ÚSTR pracuje zdánlivě nezávisle na vojenských či akademických historických ústavech a mediální přestřelky zahořklíků z obou stran tu a tam zazní jako udržovací salvy ospalé zákopové války.“ - s. 32-33; „Aby nezazněla popisovaná geneze projektu Političtí vězni.cz i obou internetových stránek jen jako bezostyšná sebechvála...“ - s. 97 apod. Je faktem, že se autor se stal do určité míry obětí své profese tiskového mluvčí, kladem textu je v řadě částí jeho dynamičnost, nicméně tyto výrazy do velké míry opět dehonestují vědecký charakter a přínos práce. Je také obecným územ tohoto typu práce, že obrazová dokumentace je součástí její přílohy a nikoliv vlastního textu, jak tomu v tomto případě je.

Podobný výsledek – tentokrát ve věcné a tématické rovině – má zařazení řady subkapitol, které samotný text dále tříští, nezapadají do jeho logiky nebo obsahují faktické chyby. Tak je otázkou, zda je vhodné zařadit podkapitolu o finské orální historii a jejích výzkumech – jistě, doktorand ve Finsku studoval, na toto téma již úspěšně publikoval a tak jakoby se zařazení nabízelo. Bohužel ale pro práci s takovýmto obsahovým vymezením nepovažuji včlenění této podkapitoly za prospěšné, protože k hlavnímu předmětu autorova zájmu (má-li to být osud jáchymovských vězňů) nijak nepřispívá. V disertační práci nelze bez

logiky věci „prodat“ všechno, co autor během svého doktorandského studia publikoval, či všechny projekty, na kterých v minulosti pracoval. Chtěl-li se pustit do komparace, pak se přímo nabízelo srovnání s podobnými tábory a jejich oběťmi na (východo)německé straně Krušných hor, na které sám autor v textu také odkazuje a jež s tématem práce bytostně souvisí. Finské problémy se možná týkají společného vývoje orální historie, ale nikoliv daného tématu.

Stejně problematické je také zařazení podkapitol „Československý uran“, „Trestanecké pracovní tábory“, „Politický vězeň“ a „Teorie totalitarismus“ hned v úvodu práce – před stanovení hypotéz, analýzu zdrojů, zdůvodnění tématu disertační práce apod. Podkapitolu „Teorie totalitarismu“ lze navíc považovat za nejslabší část práce. S touto náročnou a obsáhlou tematikou se autor vypořádal na necelých 3, 5 stranách (podobně jako u otázky československého uranu). Přitom její zařazení nemuselo být nezbytně nutné, ale když už se do ní autor pustil, měl tak učinit na podstatně větším prostoru, s alespoň zmínkou všech hlavních postav této teorie (chybí Arendtová, Sartori, zcela chybí J. Linz!, chybí diskuse o spjatosti modernity a totalitarismus atd.) Autor navíc používá téměř výhradně encyklopedické zdroje (Žaloudek – Encyklopedie politiky, Říchová – Přehled moderních politických teorií), které navíc necituje přesně – například C. J. Fridrich ve své původní definici totalitarismu neuváděl „centrálně řízenou ekonomiku“, jak autor tvrdí na straně 27. Ta byla zařazena až o dva roky později při vydání společné práce se Z. Brzezinským Totalitní diktatura a autokracie. To ale uvádí sama Blanka Říchová ve zmiňovaném Přehledu, na který autor právě při zpracování této tematiky odkazuje! Také citace z pera Jindřicha Čermáka není zcela bez problému, protože se v té době jednalo o studenta magisterského cyklu. Naopak zcela chybí autoři, kteří se otázce totalitarismu dlouhodobě věnují – Dvořáková, Kunc, Balík, Kubát, o zahraničních ani nemluvě.

Závěrem můžeme konstatovat, že předložená disertační práce je v řadě svých částí cenná, a to zejména jako příspěvek pro poznání skutečného života odsouzených jáchymovských vězňů, pracujících v 50. letech v uranových dolech, včetně jejich vnímání a prožívání této pro ně i pro československou společnost nelehké a traumatizující doby ve zpětné reflexi. Na druhou stranu vykazuje řadu závažných chyb, které by si zasloužily odstranění. Bude záležet na jejím autorovi, jak se k nim postaví. Práci doporučuji k obhajobě, avšak neskrývám, že po velkém váhání a s řadou otazníků

V Brně, 2. 1. 2012

doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Vysoká škola Newton College v Brně